

MEDLEMSBLAD

ODDVAR JAKOBSEN NYTT ÆRESMEDLEM

Les mer om det i referatet fra årsmøtet. Under Nytt fra laget er det mye å lese om hva Historielaget holder på med. Vi nevner to turer, til Østfold og til Det norske Amerika, noe for enhver smak, altså! Det blir også en vandring i bygda, men møtested og klokkeslett er ikke bestemt ennå.

Ellers blir det Austmarka Marken i år også, med ny markedssjef.

Arbeidet med mølla går sin gang, og sjefene der har fått øye på slutten av den store jobben. Men det er mye arbeid som gjenstår, og her kan alle være med og ta et tak.

Jeg vil oppfordre dere til å lese innledningen på stykket Fra Skolehistorien. Nå får dere sjansen til å si noe stygt (eller pent) om lærerne dere har hatt. Jeg lover å bruke alt med diskresjon.

Til slutt: Kassereren synes dere er flinke til å betale raskt, men ca 10% får nå en påminnelse om å betale medlemskapet for 2001. Vi får stadig nye medlemmer, men vi har ikke råd til å miste noen av de gamle.

Finn Åberg

NYTT FRA LAGET

Det første året i det nye tusenåret er lagt bak oss. Det har vært et meget aktivt år for Historielaget. Vi har ryddet området på "Tunet" ut mot sjøen for skog, rensket opp i "ruinen", jobbet videre med mølla, arrangert Austmarka Marken, m.m., og vi takker alle våre gode hjelpere i løpet av året. Dette året vil også kreve en del dugnadsarbeid, så følg med på opplysninger og møt opp hvis dere kan.

Austmarka Marken har fått en ny "markensgeneral". Hun heter Bjørg Aulie og vil ha hånd om arrangementet nå. Vi ønsker henne lykke til!

Derimot har vi ingen til å ta over som festarrangør. Tradisjonen tro skal det være medlemsfest i begynnelsen av 2002, så hvis noen kan gjøre en innsats her ta kontakt med undertegnede.

Historielaget fikk en gledelig overraskelse på årsmøtet: Fra "Tusenårskomiteen" fikk vi overrakt overskuddet av deres aktiviteter i fjor. Beløpet på 1300,- var øremerket mølla som sees på som en felles sak for bygda. Beløpet blir satt inn på en gavekonto for mølla.

Historielaget takker hjerteligst for gaven.

Vandring

Historielaget tar sikte på i år å gjøre en vandring i Austmarkaområdet. Denne gangen vil vi ta for oss en bit av den gamle Kirkeveien, fra bruket ved Brødbøldammen til Vasletta ved nordre Billingen.

Dato er satt til 4. juni.

Nærmere informasjon om klokkeslett og møtetid vil stå i Glåmdalen og på oppslagstavler, eller du kan ringe undertegnede: 62 82 83 85 eller mobil 48 03 88 73.

Leder Wenche Lønhøiden

Austmarka Marken 2001

Tradisjonen tro blir det Marken på Bygdetunet i år også, nærmere bestemt lørdag 11. august. Planleggingen er i full gang, og vi håper på stort fram møte.

Også i år vil vi ha salgsboder, og de som har salgsprodukter (grønnsaker, frukt og bær, blomster, håndverksting, naturprodukter, etc.) og ønsker å være med på marken, melder fra innen 1. juli.

Dersom det er noen som kan vise gamle håndverkskunster (f.eks. kniplinger, nupereller, neverfletting, osv.) hører vi gjerne fra dere også (innen 1. juli).

Ta kontakt med: Bjørg Aulie, tlf. 22 16 27 18 (privat), 22 25 92 95 (jobb) eller 62 82 82 42 (helg). Adresse: Ammerudveien 67, 0958 Oslo.

Årsmøtet

Åpning: Møtet ble åpnet med å minnes et av lagets medlemmer, Inger Myrvang, som nylig var gått bort. Styreleder ønsket deretter velkommen. Det var ingen kommentarer til møtets innkalling, og dette ble derfor erklært lovlig satt. Som ordstyrer ble valgt Wenche Lønhøiden, referent Aud Dybing, og til å underskrive protokollen Laila Støkker og Thor Bråthen.

Årsberetningen ble opplest og godkjent. Fra de forskjellige gruppene refererte Finn Sollien fra Slektsgransking, og Arve Haugen fra Kulturminnegruppa. Sistnevnte måtte dessverre meddele at kartleggingen av kulturminner ute i terrenget var mislykket pga dårlige GPS-data. Åge Sørmoen refererte fra arbeidet innen gruppa Bilder, intervjuer, skrifter.

Regnskap: Kasserer Sissel Solvin leste opp regnskapet som ble godkjent uten kommentarer. Det var ikke mottatt forslag til andre poster.

Arbeidsprogram for 2001: Styrets forslag ble opplest. Det ble gitt en detaljert oversikt over hva som var gjort med Mølla i fjor og hva man regnet med å få gjennomført i inneværende år.

Styrets budsjettforslag ble deretter godkjent. Kasserer undersøker om innestående beløp kan plasseres slik at renteinntektene kan økes.

Valg: Valgkomiteens forslag ble godkjent og det nye styret valgt med akklamasjon.

Etter at årsmøtet formelt var godkjent og avsluttet, var det tid for takk og overrekkelse av blomster til uttredende styremedlemmer - Beate Kartesrud og Syver Gylterud. Videre ble det overrakt takk og blomster til Jan H. Berg for hans store dugnadsinnsats siste året. Styreleder og kasserer ble også takket og overrakt blomster for vel utført arbeid.

Nytt æresmedlem: En spesiell takk ble rettet til Oddvar Jakobsen for hans store og langvarige innsats for Historielaget. For denne innsatsen ble han tildelt Historielagets ærespris. Tidligere er æresprisen bare tildelt ett medlem, Rudolf Bråten.

Kåseri: Etter kaffe og loddsalg fikk Birger Nesholen fra Gruetunet ordet og holdt et meget interessant kåseri om bosetningen på Finnskogen før finneinnvandringen.

Det nye styret

Leder Wenche Lønhøiden. Kasserer Sissel Solvin. Sekretær Aud Dybing. Styremedlemmer: Åge Sørmoen, Jan H. Berg, Svein Østli, Per Skøglund. Varamedlemmer: Finn Sollien, Inger Bakken, Jan Erik Svendsen. Styret velger selv nestleder.

Undergrupper:

Kulturminnesmerker: Arve Haugen, Eivind Pramm, Roger Linna, Svein Østli, Tor A. Rønning.

Bilder, intervjuer: Oddvar Jakobsen, Finn Åberg, Åge Sørmoen.

Finnskogleden: Kjell Finbråten, Kjell Sørmoen, Ottar Wilhelmsen, Leif Helge Nabben.

Bygdetunet: Oddvar Jakobsen, Erik Hauger, Rolf Utgård, Jan H. Berg, Bjørn Dybing.

Slektsforskning: Finn Sollien, Rolf Amundsen, Liv Løvtjernet.

Revisorer: Erik Hauger, Ivar Johansen.

Valgkomite: May Britt Lia, Torill Lunderbye, Tore Strand.

Aud Dybing

Helgetur til Østfold

Historielaget inviterer til forsommertur med buss til Østfolds byer og skjærgård 8.-10. juni.

Turprogrammet ser slik ut:

Fredag 8. juni starter vi fra Austmarka sentrum kl. 16.00 med Finn-Ivar bak rattet i NSB turbuss. Bussen stopper ved Kongsvinger stasjon kl. 16.30 og i Oslo (ved Helsefy) kl. 18.00. Vi ankommer Hotel Valhalla i Fredrikstad på kvelden. Hotellet er en stilfull trebygning fra 1870 med fin utsikt over byen. Etter at vi har installert oss på hotellrommet, spaserer vi fem minutter ned til brygga der vi spiser en sen felles middag.

Lørdag spiser vi frokost på Valhalla og drar så til Gamlebyen i Fredrikstad. Denne bydelen ser likedan ut i dag som for 300 år siden. På torget er det lørdagsmarked. Om ettermiddagen drar vi på båttur ut i skjærgården. Båten heter M/S Viamar og eies av datter til Inger og Hans Myrvang,

Aina, og ektemann. Jeg tror vi kan se fram til en trivelig båttur hvor vi opplever Glommas utløp, Hankø og Hvaler. Om bord fås kjøpt mat og drikk av alle slag.

Søndag bryter vi opp fra Valhalla etter frokost og drar til Sarpsborg hvor vi besøker Borgarsyssel Museum. Deretter går ferden til Halden og Fredriksten festning. Etter lunsj går vegen hjemover etter samme rute som vi kom.

Turen vil koste ca. 1600 kroner, avhengig av antall deltakere, og inkluderer det som er nevnt ovenfor.

Påmelding innen 1.mai til Åge Sørmoen, tlf.62 82 81 47 / 32 05 97 76.

Velkommen til en hyggelig helg i Østfold!

Tur til det norske Amerika 5.-17/10

Hittil har 23 meldt seg på til Amerika-turen, så det er fortsatt ledige plasser. Mer detaljert program bli utarbeidet og kommer forhåpentligvis i juni-nummeret. For påmelding og nærmere informasjon, kontakt Åge Sørmoen tlf.62 82 81 47 / 32 05 97 76 eller Ola Svenneby, tlf. 62 24 06 04.

Holmen mølle

Rimeligvis har det vært stille ved mølla nå i denne kalde vintertida. Men noe har likevel skjedd. Bjarne Vikertorpet har reparert tørkepannene, et møysommelig og tidkrevende arbeid. De vil bli montert utpå våren. Vi har søkt Norsk Kulturråd om 100.000 kroner til mølleprosjektet, en søknad vi har et visst håp om å få innfridd. Det blir også søkt om kommunale kulturmidler. Nevnes bør også at Arne Gunnarsbråten har levert et stort sandlass til mølla fraktfritt. Sønnen, Tor Arne, har kjørt vekk et containerlass med søppel gratis. Det skal mures ny topp på to murpiper, så hvis noen har ubrukt teglstein liggende, tar vi gjerne imot.

Når vårsola varmer og snøen har smeltet, er det tid igjen for ny dugnadsinnsats ved mølla. Vi trenger hjelp fra alle medlemmer som har anledning. Det skal ryddes, hogges lauvskog, snekres og males. Dugnadsvillige kan kontakte Jan H. Berg, tlf.62 82 89 60, for avtale om tid.

Åge

Gaver til laget

Fra Bjarne Vikertorpet: Elektrisk motor til å drive f.eks. vedkappe eller treskemaskin. Motoren er kjøpt på auksjonen etter Leif Aaberg.

Fra Bjørn O. Pettersen: Originalteksten til de tre beste bidragene i vise-tekstkonkurransen ved Skogsarbeiderdagene 1978.

Fra Jan H.Berg: Evalet vaskemaskin 1952- mod. Jan har også skaffet oss og montert en bedre kjøkkenkomfyr til Bråstua, en Ulabrand. Den er gitt av Egil Sletten i Lindberget.

Fra Skullerud har Hildegunn Sæthern gitt oss en andaktsbok, I stille Stunde, fra 1899. Boka har opprinnelig tilhørt Hans Katrinebråten.

Takk skal dere ha!

Boksalg

Boka "Krigsminner" har nå vært i salg en stund. Vi må kunne si at den ble godt mottatt. Den ble anmeldt både i Glåmdalen og i tidsskriftet Solør-Odal. Begge steder vanket det mye ros. Nøyaktig salgstall foreligger ikke, men nærmere 400 bøker er solgt. Det betyr at vi er sikret et overskudd.

Det er sikkert mange som ikke har kommet seg til å kjøpe boka ennå. Den er fortsatt til salgs i butikkene i bygda. Den kan også bestilles pr. telefon, og vi gjentar numrene hvor den kan bestilles.

Wenche Lønhøiden	62 82 83 85	Aud Dybing	62 82 56 93
Oddvar Jakobsen	62 82 82 46	Sissel Solvin	62 82 54 44
Finn Åberg	22 44 54 52		

Boka koster kr.250,-, pluss omkostninger ved postforsendelse.

Nye medlemmer

Denne gangen kan vi ønske 12 nye medlemmer velkommen:

Gerd Evensen, Erlend Østgaard, Johnny Johnsrud, Berit Mengåen, Svein Asak, alle Austmarka. Elin Andreassen, Kongsvinger. Oddfinn Østgård, Oslo. Britt Næs Andresen, Borgen. Anne Ungesson, Sverige. Lise Rambøl, Vestmarka. Bjarne Bråthen, Skotterud. Knut Einar Tidemandsen, Oppegård.

Hus er flyttet

Stua i Gunnarsbråten ble flyttet til Varaldskog søndre av Asbjørn Bottilsrud i 1968 og satt opp som hytte.

Fjøset i Gunnarsbråten ble flyttet til Thue av Einar Åberg. Året ukjent.

Fjøset i Larbekken ble flyttet til Nesabråten sør for Pynnten og brukt som uthus, årstall ukjent.

Låven og deler av bua i Gammeltorpet ble flyttet til Rasta av Mentz Nygård tidlig på 1950-tallet og satt opp som bolighus.

Åge

IDRÆTSLAGET "DRISTIG"

(fortsettelse fra nr. 87)

Hva som lå til grunn for følgende vedtak i styremøte den 13. april 1933, kan en spekulere på:

I anledning av at et idrettslag i Skullerud krets har antatt navnet Austmarka idrettslag besluttet å protestere mot dette overfor kredsens landsforbundet.

Styret i Dristig mente kanskje at det var for drøyt av laget i Skullerud krets å ville representere hele Austmarka.

Skøytegruppa viste også sin berettigelse ved å arrangere løp på Utgårdsjøen av og til. Det kan for eksempel vises til vedtak i styremøte 13/3 1932. Det sier:

Ang. avholdelse av gubbeløp på skøiter. Der besluttedes avholdt løp på Utgårdsjøen søndag den 20. mars f.k. kl. 2 em. Start ved Østgårdsagen med innkomst ved fiskehytta på Hundsneset. Adgang til å delta for alle gubber innen Austmarka.

Lederne i Dristig viste også medkjensle når noen i laget trengte støtte og hjelp. I et tilfelle arrangerte laget pakkeauksjon på Fossevangen til inntekt for en gutt som var kommet til skade. Pakkeauksjonen innbrakte kr.70,80 som *innsettes i Vinger Sparebank i N.N.s navn. Beløpet anvendes ikke for guttens fylde 16 år.* Det var også tatt med i vedtaket at det forutsettes at alle fremtidige styreverger sørger for når leilighet gis å sette inn ytterligere beløp. Et annet tilfelle viser referat fra møte 26/5 1934. Da ble det vedtatt å arrangere fest til inntekt for anskaffelse av protese til et av medlemmene.

Festen innbrakte kr. 210,45 forteller ei fotnote.

Protokollen inneholder en mengde pussige og interessante opplysninger som viser at idrettslaget Dristig var en drivkraft på mange områder i Brødbøl krets fra 1927 til 1939. Dessverre er seinere protokoller på vidvanke, og jeg håper at den eller de som måtte ha disse, leiter etter og even-

tuelt lar Historielaget eller Brødbøl Vel få overta dem. Det kan være atskillig mer å skrive om fra de protokollene også.

Dristig hadde også flere "spilloppmakere" i sine rekker, og disse sørget for mye humor i lagets virksomhet. Det kunne være i form av sketsjer og opptreden på Fossevangen, eller kommentarer under gubberenn. Uten forkleinelse for andre, vil jeg nevne Olaf og Rolf Olsen som hadde en livlig fantasi i så måte.

Max Haakerud har levert meg et dikt som Syver Haakerud har forfattet i forbindelse med noe underholdning på Fossevangen. Diktet gir en karakteristikk av hvordan enkelte oppførte seg ved visse anledninger på Fossevangen. For eksempel da askebøtta fikk gjennomgå i kampens hete.

Brødbøl Vel overtok Fossevangen etter krigen, men da skolen ble overtatt som grendehus på 1980-tallet, ble Fossevangen solgt og revet. Idrettslaget ble oppløst, og i dag er det ett idrettslag i bygda, Austmarka idrettslag.

Her kommer så en oversikt over formennene i Dristig:

1927: Sven Utgård først, så Hj. Isaksen

1928-1930: Hj. Isaksen

1931: Johan Narvestad

1932: Oscar Rønning

1933-1934: Rolf Narvestad

1935-1936: Olaf Olsen

1937: Gunnar Brunsel

1938-1939: Rolf Olsen

Her er diktet som Max Haakerud leverte meg og som er skrevet etter en medlemsfest på Fossevangen. Olaf Olsen hadde skrevet en del vers som sto i første delen av medlemsavisen, og Syver ble sikkert inspirert til å skrive mer.

Melodi: Tordenskiold.

Drankenberg hav tak og pris, du er det store klare lys, som dikter godt, og synge kan. Du tar oss alle, mann for mann.	Skullerud sto og smilte blot, jeg står for meg selv og har det godt. Jeg rører slettes ingen, nei, for da mister jeg kunder på hver ei lei
---	---

Olaf Olsen pen en gut,
elsker søstera til Ruth.
Han tør ei slåss, det er no skit.
Han skakker på hue, smiler lit.

Vi har et navn fra Bondeblad,
det er Johan Narvestad.
Han slapp da unna ved et hell
og kom ei med i dette spell.

Av dem vi savnet på vor fest
var Ingelsrud og Stokke mest.
Men dem tør itte være med,
efter vekt må de betale for tre.

Ja, vi som krangler har fått vort,
og det er bare bra og godt.
Nu skal de fredens engler få
en dråpe av den samme å.

Så har vi vor exformann,
Oscar Rønning heter han.
Men han Emil drog han i
fordi han regulerte vippa mi.

Karsten Håkerud brei og svær,
sku ful væra lit te kjær.
Han for Rolf da stiller op,
og siger nu får det være stop.

Per Spellmann har fått kamerat,
han Sigurd spelte så fela sprak.
Men erstatte dette må han jo,
jeg tenker Isaksen vil ha to.

For dere andre av fredens flok
jeg sier: Sæt døra aldri op,
for hvis om at vi tar en tår,
med askebitta de følge får.

Max skriver i forbindelse med ovenstående dikt: Min søster Synnøve husker at det var Olaf Olsen som skrev første delen av medlemsavisen. Den skulle ha blitt skrevet etter en medlemsfest på Fossevangen. Hun kunne også huske et vers fra denne delen av visa. Verset er som følger:

Han Thorvald Bruket å'n Hjalmar Wang,
dom krangla heile natta lang.
Men så slo'n Thorvald seg vrang
og drog te'n Hjalmar så det sang.

Oddvar Jakobsen

MER OM STEDSNAVN

(se nr 86 og 87)

Jeg har lyst til å komme med noen bemerkninger til de navnene som er omtalt. Det kan ligge mye interessant historie i navnet et sted har fått.

Åge undres på hva navnet Balrus - det gamle forsamlingshuset - kan komme av. Her tror jeg vi må se på den "frilyndte ungdomsrørsla" som

startet i 1870-80-årene, og som vokste seg stadig sterkere opp gjennom 1900-tallet. Det nasjonale var et viktig element i ideologien til denne bevegelsen. Venstrefolk og skytterlagsbevegelsen hadde også tilknytning til sammen ideologi. Det trengtes møteplasser og forsamlingslokaler for å drive virksomheten. Det skaffet de seg etter hvert, og navnene de ga disse stedene ble ofte hentet fra nasjonale, kanskje norrøne, kilder. Breidablikk, Trudvang, Åsvang og Balderhus er eksempler som har utspring i den gamle gudelæren. Ut fra dette tror jeg navnet Balrus opprinnelig har vært Balderhus. I dagligtale er navnet blitt forenklet. Det skulle vært interessant å få vite hvem som sto bak byggingen av dette lokalet.

Når det gjelder Dillgåsdråga og Stjernhølet (-berget), er det nok rett at de har opphav i kunavn. Martin Bjørndalen fortalte at Dillgås var den siste kua som ble drept av slagbjørn øst på skogen. Dalføret, dråga, ned mot Bjørndalvika fra der dette hendte, fikk navn etter kua. Stjerna var ei ku som gikk ned seg i et myrhøl like ved. Hun satte livet til der, og slik fikk en navnene Stjernhølet og Stjernhølberget. Å miste ei ku var en alvorlig sak, og det er ikke rart at dette satte spor etter seg i stedsnavngiingen.

Til sist: Roparberget. Jeg har også hørt at folk ropte på båtskyss etter en lang vandring på tunge skogstier, likeens Ropartangen. Det er mulig dette er riktig. Men da jeg leste Martin Kristiansens innlegg i nr. 86, mintes jeg noe Ole Strandseter, Strandseter'n, fortalte: *Je var me'n far norda Barsatt ein vår (det kunne godt vært Roparberget). Dit hadde det kommi mie folk, kærer og kvinnfolk, onge og gamle. Dom hadde teint værme, og hoje og skreik, drakk og danse. Dom skulle skremme udira ut tur Møkeråsen for husdira vart slept ut. Je vart slitin og'n far tog mæ på ærmen. Da kom det ein ong gut og sa tel'n far: Kan du skaffe mæ ei flaske brennvin ska je velsigne både dæ og guten i Guds navn. Mein han far hadde itt'nå brennvin, han.*

Strandseter'n var fra Katrinebråten og født i 1871, så denne hendinga kan vel være fra ca. 1875.

Det er vel kanskje tvilsomt om det var "udir" på skogen da, men tradisjonen kan jo ha levd ei tid etter at de ble borte. Anne Skullerudseter som var født i 1840, fortalte i et intervju da hun var over 100 år, at hun mintes det var ulv på skogen (som et apropos til dagens ulvestrid).

EN TRAGISK HISTORIE

På 1860-tallet bodde det et ektepar på Austmarka. De hadde to barn.

Trolig var det fattige folk, for etter tre års ekteskap brøt de opp fra bygda for å prøve lykken i Nord-Sverige. Det er opplyst at faren var skogsarbeider, og de trange forholdene fulgte nok med på lasset, for etter en stund flyttet de igjen. Denne gangen til en plass som lå ute i ødemarken, uten veiforbindelse med omverdenen.

Der ute i ødemarken slet de så i omtrent 15 år for å overleve. Barna kom i rask rekkefølge, de fikk i alt ni barn.

Amerikafeberer grep om seg også i Sverige, og det er nok ikke til å undres over at vår familie også ble fristet til å prøve noe helt nytt. Verre kunne det vel ikke bli.

Men hvordan skaffe reisepenger til den store familien? Mannen gikk rett og slett til en rik bonde og spurte om å få låne penger til reisen. Som en kunne vente ble svaret nei, det ville vel være det samme som å gi bort pengene. Men så begynner det å skje utrolige ting. Bonden kom med dette tilbudet: De skulle få reisepenger uten at de skulle tilbakebetales, men betingelsen var at en av døtrene skulle ta jobb som tjenestejente på garden, og dessuten skulle begge foreldrene gi samtykke til at bonden skulle få gifte seg med jenta så snart hun var nådd moden alder!

Vi skulle gjerne ha visst hva slags diskusjon det var i familien om dette. Det var jo nærmest snakk om kjøp og salg av et menneske. Men nøden var sikkert stor, og det endte med at tilbudet ble godtatt. Det hører med til historien at bonden det var snakk om var sykkelig, nærmest en krøpling. Han var på dette tidspunktet 30 år, og begge hans foreldre levde.

Loddet falt på den eldste datteren, la oss kalle henne Kari, hun ble gift året etter, 18 år gammel. Litt senere reiste så vår familie til Amerika.

Karis mann og svigerfaren var etter alt å dømme bra mennesker, men det samme kan ikke sies om svigermoren. Hun godtok aldri Kari som sin svigerdatter, men så på henne som en forhåndsbetalt tjenestejente som hadde å arbeide seint og tidlig. Svigerfaren døde etter kort tid. Det ble to barn i ekteskapet. Disse la svigermoren beslag på helt fra fødselen, hun regnet ikke Kari som egnet til å oppdra barn på grunn av hennes ungdom, dessuten skulle Kari arbeide, og ikke bruke tiden til barnestell.

Mannen til Kari ble stadig verre av sin sykdom, og etter fem års ekteskap døde han. Det viste seg at han hadde tenkt mye på Karis situa-

sjon, og ville gjøre det beste for henne. På sykesengen skrev han et testamente som skulle sikre hennes framtid. Hun skulle få halvparten av det han etterlot seg. Han fikk tre vitner til å underskrive, og så overlot han testamentet til Kari.

Nå skulle en tro at saken var vendt til det beste, men så viste Kari, i sin ungdommelige uforstand, testamentet til sin svigermor. Denne tok resolutt testamentet og brente det opp. Vitnene oppfordret Kari til å gå til sak mot dødsboet, men av skrekk for represalier unnlot hun å gjøre det. Kanskje hun trodde at hun med det kunne vinne barnas fortrolighet. Der tok hun imidlertid feil, svigermoren bearbeidet barna systematisk. Hun fremstilte det slik at moren deres var en "haremor" som ikke brydde seg om barna sine, og at moren hadde giftet seg bare for å få tak i rikdom. Datteren så på sin mor som et ludder.

Kari giftet seg på nytt, og fikk etterkommere også med sin nye ekte-mann. Men det ble arvetvister i lang tid etter dette, uten at resultatet av dem er kjent.

Det er Finn Sollien som er kommet over denne historien i sitt slektsarbeid. Han overlot en del papirer til meg, og jeg har prøvd å lage en sammenhengende fortelling av dette stoffet.

F.Å.

OMBYGGINGEN AV "RØRET" VED BRØDBØLFOSS 1946

Det er nå 55 år siden dette "storanlegget", og i samarbeid med ingeniør Øivind M. Fjeld på Kongsvinger, skal jeg forsøke å sette sammen en artikkel om det som skjedde på Søndre Austmarka i 1945-46.

Øivind M. Fjeld forteller:

Jeg kom til Kongsvinger like over nyåret i 1945. Jeg var 27 år den gangen og var nybakt bygningsingeniør, og dertil hadde jeg håndverksbrev i murerfaget og følte meg vel rustet til å gjøre en god jobb innen bygg- og anleggsbransjen. Men ennå var det krig i landet, og for å unngå å bli sendt ut på tyskerarbeid søkte jeg arbeide hos min bror Einar Fjeld, som den gang var elverksjef i Brødbølfoss Kraftlag. Det ble ordnet med en midlertidig jobb som ingeniørassistent, og lønnen var hele kr 250,- pr. mnd.

Det var store vedlikeholdsarbeider som skulle utføres ved Brødbølfoss Kraftstasjon. I den anledning flyttet jeg til Nordre Austmarka og slo meg

til hos gårdbruker Simon og jordmor Marie Jahnsrud. Der fikk jeg full pensjon med mat og husvær.

Nå gikk jeg en herlig tid i møte. Det var fred i landet, og min fredssommer på Austmarka minnes jeg som en av de beste tider i mitt liv.

Min første oppgave på Austmarka var å undersøke om det var mulig å kanalisere vannet fra Søndre Hørsjøen inn i vassdraget på oversiden av Brødbølfoss Kraftstasjon. Tidligere ordfører Færder var med som kjentmann. Jeg minnes med glede båtturene på Hørsjøen, praten med Lars fra småbruket Nytomta og kaffekosen hos Simon Karterud, hvor Færder hadde sin matstasjon. Det var en interessant tid med befaring i marken og tegnearbeid av dammer og kanaler. Det ble etter hvert stor lokal motstand mot å tørrlegge den fine bekken fra Hørsjøen, og hele prosjektet ble av den grunn lagt på is.

Men jeg fikk en ny og stor oppgave å utføre på Austmarka. Turbinrøret til kraftstasjonen var i en elendig forfatning, og etter pålegg fra N.V.E. måtte det bygges et helt nytt turbinrør.

Turbinrøret var 1200 meter langt. Diameteren ved inntaksdammen er 2,4 meter og trappes lengre ned til 2,2 og 2 meter. Røret var bygget av 3"x7" plank og armert med stålbånd og fundamentert på trebukker for hver 3 meter. Det nye røret skulle bygges på betongfundamenter, og treverket skulle være av førsteklasses hvitgran. Oppdraget førte med seg at det måtte utføres et omfattende planlegningsarbeide. Det måtte gjøres full optegning av hele rørbanen med sin 427 fundamenter inntegnet og cotesatt. På et parti av rørgaten var det meget dårlig grunnforhold og fundamenteringen måtte forsterkes med peler. Vinteren 45-46 ble det profilhøvellet i alt ca. 60 000 m rørstaver. De ferdige røstavene ble i sin tur kjørt fram til depoter langs rørgaten. Grusmassen til betongproduksjon ble i god tid kjørt frem til blandestedene. De nye stålmoffene for rørets dimensjons- overganger ble tegnet og satt i bestilling.

8. juni 1946 ble kraftstasjonen stengt og rivingen av det gamle røret kunne begynne. På grunn av et godt planleggingsarbeid kunne det straks igangsettes graving og betongarbeid for fundamentene alle steder vi kunne komme til. Forskalingsarbeidene for de forskjellige fundamenter var gjort ferdig i god tid. Hvert fundament var cotelagt på millimeteren, så det var bare å styre arbeidet etter den oppsatte plan. Med unntak av betongblander ble alt arbeid utført for hånd. De 427 fundamentgrøftene ble gravet ut med spade til frostfri dybde - minimum 2 m.

Straks noen av fundamentene var ferdig satte rørbyggerne i gang med sitt arbeide. Å bygge turbinrør av tre er et spesialarbeide. Store verdier står på spill, og det krever dyktige og erfarne håndverkere for å kunne utføre et garantert godt arbeid. Når det gjaldt utførelsen av turbinrøret var vi i den helt spesielle situasjon at i nærheten av rørgaten bodde der to brødre - Wilhelm og Sigurd Ødegård - som begge var erfarne rørbyggere. De hadde tidligere vært ansatt i firmaet Tubus og bygget trerør både her hjemme og ute i verden. Ja, helt til New Foundland var de blitt sendt på oppdrag.

Rørbyggerne anvendte innvendige maler som de formet røret med. Stavene ble satt i forbant og slått på plass med en treklubbe. I enden av planken var det utfrest et spor hvor en stålplate ble montert for å tette endeskjøtene. De gamle stålbåndene ble overhøit og malt med rustbeskyttende maling, de ble montert på plass etter hvert som trerøret ble bygget. Det gikk med ca. 7 ½ mil med båndstål, så det var store mengder med stål som skulle håndteres og monteres på plass.

Da vi stanset kraftverket og rev det gamle røret var det store spørsmålet: Når kunne kraftstasjonen igjen være i drift? De flestes spådom var at arbeidet ville vare ut mot vintertid og at de avsluttende arbeider måtte utføres med votter på hendene. Men arbeidet gikk uten de store problemer, og i begynnelsen av oktober var alt på plass, og kraftstasjonen kunne settes i full drift.

Som et minne om vår felles arbeidsinnsats og hyggelige samarbeid var vi alle enige om at det fullførte arbeide måtte markeres med et skikkelig rallarlag. Mannskapsbrakken ved inntaksdammen ble pyntet til fest. Noen av mannskapets koner kokte færikål i store mengder, og av svenske polkagruser ble det laget det fineste "hjemmedrikke". Det ble en fest som ennå sitter godt i minnet.

Jeg takker mine medarbeidere for et godt og hyggelig samarbeid for utførelsen av et spennende og interessant anleggsarbeide.

Laget har noen bilder fra dette arbeidet, kanskje vi kan få med ett ved en senere anledning. Vi tar med navnene på de som er med på et av dem: Harald Sjøvika, Erling Kristiansen, Erling Børrud, Ola Lindberg, Sigurd Jørgensen, Lorang Kristiansen, Nils Støkker, Olav Skoglund, Karl Gylterudhaget, Viktor Rønningen, Øivind M. Fjeld, Henry Fossheim, Ole A. Svendsen, Sven Svendsen, Johan Bratlie, Arne Støkker, Georg Gylterud, Edgar Linnerudhaugen, Yngvar Håkerud.

Det er vesentlig folk fra bygda, de fleste er borte nå. Det viser at folk i nærmiljøet "kan få det til", med arbeidsvilje og god ledelse.

Jeg må si jeg er stolt av den innsatsen jeg fikk være med på i Brødbølfossen i 1946, og takker Øivind M. Fjeld for velvilje og godt samarbeid med å få satt sammen denne artikkelen.

Ole A. Svendsen

(I blad nr 70 hadde vi også en artikkel om Brødbølfossen. Den omhandlet mest den eldre historien til anlegget. F.Å.)

REGNEREGLE

Som smågutt lærte faren min meg denne regla. Jeg nevnte den for Syver Gylterud, og på årsmøtet kom Ingrid Gylterud med samme regla oppskrevet, de var omtrent helt like. Vi sang den for hverandre, melodiene var i samme stil, men med noen variasjoner. Den ene melodien er slik:

Vil du, vil du, vil-du, vil-du, vil du med meg ut på
mar-ken gå. Ja men, ja men, ja-men, ja-men, ja men
her skal de tred-ve strek ka stå.

Poenget med sangen er at man skal sette en strek på et papir for hvert taktslag. Når sangen er slutt skal en ha 30 streker på papiret. (Det skal bare settes en strek i takt 8 og 16).

Jeg har også funnet verset i Olaf Sundes bok, etter en informant fra Grue Finnskog, født ca 1908. Den finnes også i boka "Norske folkeviser gjennom tusen år" av Lilleba Lund Kvandal, en versjon fra Østerdalen.

F.Å.

KARELIUS NESET FORTELLER

Folkemedisin

Han Eik Nesa, far hass Embret, dom sa han kunne litt.

Han Johan Jansrudvangen var bære ong, og han hadde brøti beinet sett værdens fæleste, så han måtte gå med ein fæl staur, og høldt på å itte ta sæ te`n. Og da satt`n og tælgde kopper, han, støtt, trauger og slekt. Så satt`n og tælgde på et traug. Og gikk`n Johan tel`n og sa det atte "je har vørti så elendig i beinet, je", sa`n, "så je blir aldeles krøpling, je har så vondt", sa`n, "så". Men han svara`n itte hell nåe, einn han satt bære og såg på`n. Og som han sitter der nå - da`n hadde søtti ei steinn, så tog`n og slug nævan over det kneet slik. "Av skrekk har du fått det, og av skrekk skar det ut", sa`n.

Og han kaste kjæppen og gikk heimatt!

Og han smeigde ein onge under ei tørv. Den var frå Marskjula, den kjæringa med den ongen. Han hadde dein engelske sjuken. Han var som ein hæspel den, liksom. Han hadde gått nedpå ækra og høggi opp ei tørv, slik, på to sider, og støkki spaden under og briti opp den heile vægen, på to sider, og løfte opp`a og stakk noe under. Og så tredde`n ongen tre ganger under der. Og så sa`n det "å kan du gå heimatt med`a, før nå er`n ferdig". Og da var`n like god.

Tållo`n og revgifta

Je skar sia dæ, at han brukte eit par gamle våtter som`n gjømte nedved fiskarstua, som han bar rævbætan i da`n gikk og la ut. Og det brukte`n heile vinter`n. Og da det lei ut på vår`n, så hadde dom tenes dessa våtta, veit du.

Og så visste`n itte meir enn han snitte og tørke sæ i våtten, og det var nukk. Det beginte å svinge rundt alt som var, "og je flaug oppover, du, og sinda stog som skoddtapper framma auga, du", sa`n. "Det var nere på, men kjæringa hadde helt i mæ ein liter søt mjølk, og je fækk kaste opp, du, ellers hadde je størt der, du", sa`n.

Ved F.Å.

FRA SKOLEHISTORIEN

Gjennom årene har bladet hatt en del om dette emnet. Vi kan bl.a. nevne Rolf Amundsens detaljerte beretning om byggingen av Varaldskog skolehus i nr. 5 og 6, Oddvar Jakobsen og Finn Åbergs innlegg om gamle skoleplaner i nr. 13 og 19. I nr. 28 hadde Ole Torp et innlegg fra gamle skoleprotokoller, og Martin Åbergs beretning fra I manns minne inneholder selvopplevd skolestoff (nr. 35-38). I nr 70 fortalte Mette Wagle minner fra tiden som lærervikar ved Brødbøl skole i 1960.

Dette er alt sammen viktige deler av skolehistorien, men vi savner en mer sammenhengende oversikt. Dessuten var det å ønske at vi kunne få med fortellinger om lærere som har arbeidet i bygda. I eldre tider var lærerne mennesker som stakk seg mer ut i lokalsamfunnet, de hadde en spesiell status, og har fått mange historier knyttet til seg. Ettersom alle har gått på skole, skulle mange ha muligheter til å bidra her.

Jeg har funnet fram en del faktaopplysninger fra bøker om mange av lærerne i bygda. Hvis de kunne kobles sammen med beretninger med "kjøtt og blod" ville det være mulig å lage interessant og morsomt stoff med tanke på bladet.

Derfor denne oppfordring: send, eller fortell meg eller andre i styret stoff av alle slag om lærere, så skal jeg koble det sammen med det jeg har, så får vi se hva det kan komme ut av det!

Nå vil jeg ta med noe som angår skolehusene. I 1938 hadde Kongsvinger Arbeiderblad en rapport fra en befarings av skolene med forslag om utbedringer.

Skullerud skole. Skolen er 5-delt med 89 elever, har nytt, tidsmessig skolelokale.

Brødbøl skole. Skolen er 4-delt med 67 elever. Skolehuset har 2 klasseværelser og lærerleilighet. Komiteen foreslår at det bygges sløidsal, bad og skolekjøkken. Omkostninger ca. 5000 kroner.

Kjerret skole. Skolen er 2-delt med 28 elever. Skolehuset har 2 klasserom. Komiteen finner ingen nybygging påkrevet.

Holmby skole. Skolen er 2-delt med 28 elever. Skolehuset har 2 klasserom og lærerleilighet. Ingen nybygging nødvendig.

Varaldskog skole. Skolen er udelt med 6 elever. Skolehuset har 1 klasseværelse og lærerleilighet. Ingen nybygging.

Masterud skole. Skolen er 3-delt med 33 elever. Skolehuset har lærerleilighet, 3 værelser og kjøkken. 1 klasserom vendt mot nord. Komiteen foreslår at skolehuset ominnredes til lærerbolig og at det bygges nytt skolelokale, inneholdende 2 klasseværelser, sløidsal, bad og håndgjerningsrom. Huset bygges på Erik Tangens eiendom nedre Masterud.

Karterudseter skole. Skolen er 2-delt med 27 elever. Skolehuset har 1 klasseværelse. Komiteen foreslår at det bygges skolelokale inneholdende 2 klasseværelser, sløidsal, bad og skolekjøkken. Huset bygges på skoleeiendommen. Omkostninger for skolelokale og uthus ca. 25 000 kr.

Viker skole. For tiden leies skolelokale. Komiteen foreslår at det bygges kombinert lærerbolig og skolelokale. Omkostninger for huset, uthus, erhvervelse av grunn ca. 25 000 kr.

Samlede omkostninger for nybygg ved skolene i Vinger kommune ble etter komiteens forslag kr. 265 400.

Rapporten er datert 1. mars 1938, og er undertegnet av byggmestrene Einar Wang og Karl Sæther, og av skolestyreformann Ole Brenna.

Finn Åberg

EMIGRANTER FRA AUSTMARKA

Fra Finn Sollien og Torill Lunderbye fikk vi for en stund siden ei lang liste over emigranter fra Vinger kommune for årene 1864-1881. I nr 85 hadde vi med noen navn, og her følger en del til. Jeg har prøvd å plukke ut de som er fra Austmarka.

1866.

- 10/10 Hans Arnesen Fagernesaaen f.1826, h. Dorteia Andersdtr. f. 1826. Barn Anne Oline f.1861, Marthea f.1863, Karen f. 1866
 11/10 Arne Arnesen Varaldbakken f.1823, h. Ingeborg Eriksdtr. f.1831. Barn Erik f.1851, Anne f.1854, Karen f.1857, Oline f.1860, Elin f.1866
 11/10 Karen Eriksdtr. Nytorpet, f. 1847
 31/10 Martin Christiansen Bratli, Fagernes, 37 år

- 31/10 Ungk. Christian Thorsen Masterud, 33 år
 5/11 Ungk. Thor Thorsen Fagernæs, 30 år

1867.

- 8/4 Syver Samuelsen, Østg., Vinger, 46 år. H. Anne Olsdtr., 56 år, Sønn Ole Syversen, f.1844
 20/4 Johannes Hansen Nordby, 28 år. H. Marte Jansdtr. Bendikstorpet, 27 år. Uekte dtr. Karen Christiansdtr. f.1863
 20/4 Ungk. Anders Samuelsen (Abrahamstorpet), 32 år, svensk
 7/6 Lisa Torsdtr. Fagernes, 42 år. Barn Tosten Tostensen, 9 år, Anton Tostensen 7 år, Ole Tostensen, 1 ½ år
 8/7 Ungk. Lars Eriksen Karterud, f. 1841
 8/7 Gunder Andersen Karterudsæter, 44 år
 12/8 Ungk. Erland Sørensen, Haakerud, 29 år

1868.

- 11/4 Martin Semmingsen, Tomteberget, Fagernæs, 50 år. H. Mari Amundsdr. 49 år. Barn Marthe f.1856, Sofie, f.1859, Marie f.1864
 11/4 Carl Pedersen Løf, Fagernæs, 29 år, h. Karin Martinsdtr. 28 år, Uekte barn Eli Eriksdtr. f.1861. Deres barn: Lisa f.1864, Magnus, f.1866
 18/4 Ole Gundersen Haakerud, 21 år
 24/4 Anne Amundsdr., Østgaarden, 22 år
 28/4 Hans Amundsen Haakerud 65 år. H. Marie Syversdtr. 46 år. Barn Thea 19 år, Amund 18 år, Syvert 11 år, Hans 11 år, Sofie 8 år, Tosten Hansen 33 år
 16/5 Ungk. Ole Larsen, Mængaaen, f. 1842
 27/5 Ungk. Christan Amundsen, Kolbjørnsrudsætren, 43 år
 26/6 Karen Olsdtr. Fagernæs, 38 år
 3/7 Husm. Gunder Sjønnesen, Bergengen 48 år, h. Marthe Amundsdr. 38 år. Barn: Eli f.1855, Syver f.1857, Marthea f.1859, Anne f.1862, Karen f.1864, Gurine f.1866
 12/7 Lars Eriksen Karterud, 25 år
 4/9 Ole Nilsen, Bekengen, 45 år
1869.
 16/3 Berte Marie Mortensdtr., Solbergvangen, 33 år
 14/4 Husm. Gunder Andersen, Karterudsætren, 46 år, h. Anne

Dorthea Halvorsdtr. 39 år, B. Berthea 17 år, Arne 14 år, Hedda 12 år, Erik 10 år, Gunerius 7 år, Karen Andrea 4 år

- 15/4 Gunder Olsen Brødbøl, 23 år
 17/4 Erland Sørensen, Utgården, 65 år
 19/4 Maren Larsdtr. Sørli v/Fagernæs, 23 år
 3/5 Husm. Erik Pedersen, Aborhøiden 45 år, h.Kirsti Olsdtr. 29 år, barn:Karen 10 år,Peder 8 år,Maren 6 år,Eli 3 år,Erik f.6/3-69
 25/5 Kristian Olsen,Klemetsbråten 30 år, gift, Ingeborg, 25 år, gift
 25/5 Andreas Eriksen, Gylterud, 24 år
 25/4 Anne Dorthea Gundersen, Karterud 39 år. Barn:Arne 11 år, Erik 8 år, Gunerius 3 år, Karen 2 år
 8/6 Hans Gundersen, Brødbøl, 39 år
 29/10 Ole Torbjørnsen Malmtorpet, 21 år

1870.

- 22/4 Husm. Ole Andersen, Svartberget 44 år, h.Marte Jacobsdtr. 34 år. Sønn: Anders Olsen, 18 år
 22/4 Husm. Johan Andersen, Larbækken 29 år, h.Lisa Andersdtr. 31 år. Datter: Anne Marie, ½ år
 22/4 Arne Hansen Brødbøl, gift, 28 år
 22/4 Søren Sørensen Haakerud gift, 29 år, Dortea Arnesdtr. 57 år gift (med Søren?). Deres barn(?) Karen, 13 år, Andrea 11 år

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
 Finn Åberg
 Meltzersgt. 3
 0257 Oslo
 Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 100 kr året.
 Betales til
 Austmarka Historielag
 v/Sissel Solvin
 2224 Austmarka
 Gironr. 1840 16 29625